

EKONOMİK, SİYASAL VE
SOSYAL BOYUTLARIYLA

ŞİRNAK

Editörler

İbrahim HÜSEYİNİ

Sedat ÇELİK

Reşat SAKUR

Mehmet Nazım UYGUR

Paradigma Akademi



EKONOMİK, SİYASAL VE SOSYAL BOYUTLARIYLA
ŞİRNAK

Editörler

İbrahim HÜSEYİNİ- Sedat ÇELİK
Reşat SAKUR- Mehmet Nazım UYGUR

ISBN: 978-625-8069-18-1

Sertifika No: 32427

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
Çanakkale
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Dizgi ve Kapak Tasarım
Himmet AKSOY

Matbaa

Vadi Grafik Tasarım ve Reklam LTD. ŞTİ.
Sertifika No: 47479

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve ISBN ile
satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

*Bu kitabın her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü veya hiçbir bölümü önceden izin
alınmaksızın çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz, kaynak gösterilmeden alıntı
yapılamaz. Bu yayında yer alan yazılarda öne sürülen görüşler yazarların kişisel
görüşleridir; yazılar ile ilgili her türlü sorumluluk yazarlara aittir.*

Aralık 2021
Paradigma Akademi



BÖLÜM 22

ŞIRNAK VE ÇEVRESİNDE YAŞAYAN MÜSLİM VE GAYRİMÜSLİM İLİŞKİLERİ (DİNİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE TİCARİ)¹

*Bahattin KELEŞ**

1. GİRİŞ

Mezopotamya bölgesi tarihin en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Özellikle Yukarı Mezopotamya bölgesi önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu bölge içerisinde yer alan Cizre, İdil, Midyat ve çevresi medeniyetlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan belde ve yerleşim merkezleridir (Ertaş, 2019: 152; Bülbül, 2012: 11). Mezopotamya bölgesinde yaşamış olan kadim milletlerden birisi de Süryanilerdir. Sümerler ve Akadlardan bu yana varlıklarını sürdüren, ayrıca Asurlular, Babilliler ve Aramilerin mirasçısı olan Süryaniler, Hıristiyan bir millet olarak yaşamışlar ve V. Yüzyılda iki kola ayrılmışlardır. Bunlardan birisi, “Nasturiler”(Doğu Süryanileri), İran ve Mezopotamya’ya yerleşmişlerdir. Diğer bir kol ise, batı kolu olan “Yakubiler”dir. Suriye ve Mezopotamya’da yaşayan Yakubilere Lübnan’daki Maruniler de dâhil edilmektedir. Süryaniler; Amid, Edessa (Şanlıurfa) (Bru- Lafı, 2012:33) Samsat, Sarug ve Antakya gibi önemli şehirlerde yaşamışlardır. Önce Greklerle, daha sonra doğudaki mirasçıları Doğu Roma ile yakın ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Ana dilleri Süryaniceyi ve kendi kültürlerini korumayı başaran Süryaniler, etnolojik açıdan Sami ırkındandır. Keldani ve eski Asurilerin mirası onlara kalmıştır. Süryanice, Arami dilinin bir lehçesi olarak bilinmektedir (Yusif, 2007: 11; Yemenlioğlu, 2016: 456). Sami dili olan Aramice, M.Ö. birinci asırda Ortadoğu’ya yayılmaya başlamıştır. Zaman geçtikçe zayıflayan bu dil, günümüzde kiliselerde ve yazışmalarda kullanılmakta ve çok az kişi tarafından da konuşulmaktadır (İris, 2011: 21).

Süryanicenin ilk yazı örnekleri, Miladi çağın başlarında Edessa bölgesinde görülmeye başlanmıştır. Bunlar kayalıkta veya taş anıtlara kazınmış çok özel kitabelerdir. Miladi ikinci asrın sonlarına doğru Süryani dili ve bu toplumun kültürü Nisib, Arbeles (şimdiki Erbil şehri), Seleukeia-Ctesiphon bölgesinde gelişmeye ve yayılmaya başlamıştır. Süryaniler din olarak Hıristiyanlığa bağlıdır. Hıristiyanlık, Miladi birinci asrın sonlarına doğru Addai ve Mari gibi takipçilerin vaizleri sayesinde Yukarı Mezopotamya’ya yayılmıştır. Miladi II. asırdan itibaren gelişen Hıristiyan

¹ Bu çalışma, Şırnak Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2017.04.01.02 nolu proje olarak desteklenmiştir.

* Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, bahattinkeles@sirnak.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4445-3303>

dini, 205 yıllarına doğru, Edessa Kralı VIII. Abgar'ın döneminde resmi din olur. Bu durum Tевrat'ın Süryaniceye çevrilmesine ve Tatien'in Diatessaro adındaki eserin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Süryani Patrikliğinin inanca olarak ilk bağlı olduğu kilise, Antakya Kilisesi'dir. Antakya Kilisesi'nin, Rab İsa Mesih'in on iki elçisinin lideri olarak Mor Petrus (Şemun) tarafından M.S. 37-43 yılları arasında kurulduğu bilinmektedir. 518 yılına kadar Antakya'da kalan Patriklik merkezi, daha sonraları geçici olarak birçok farklı yerlere ve manastıra taşınmıştır. 969 yılında Patrik VII. Yuhanna zamanında Malatya'ya, 1058'de Diyarbakır'a taşınmıştır. 1293 yılına kadar hem Diyarbakır hem de Deyrulzafaran Manastırı merkez olarak kullanılmıştır. 1293 yılından 1932'ye kadar, Patriklik merkezi sürekli ve resmi olarak Derulzafaran'da kalmıştır. 1932 yılında Metropoliti Efrim Barsavm patrik olunca, merkez, Suriye'nin Humus şehrine taşınmıştır. 1959 yılındaysa İgnatius III. Yakup, Patriklik merkezini Suriye'nin başkenti Şam'a taşımıştır. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Patriklik merkezi hâlâ Şam'dır (Demir, 2015: 31). Bugün dünya üzerinde altı milyon Süryani nüfusu mevcuttur. Türkiye'de Süryani nüfusun 45.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir (İris, 2011: 21). Bugün bu nüfusun büyük bir çoğunluğu İstanbul, Mardin merkez Midyat merkez ve köylerinde, İdil merkez ve köylerinde yaşamaktadır. Ayrıca Urfa, Adıyaman (Rençber,2016:46 vd), Gaziantep, Diyarbakır ve Malatya'da çok az sayıda Süryani'nin yaşadığı tahmin edilmektedir. Süryaniler yaşadıkları bölge ve ülkelerde kültür ve sanat alanında eşsiz eserler bırakmışlardır. Buldukları bölgenin ekonomik, sosyal ve tarihine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Birçok bilim adamı ve din adamı yetiştirerek yaşadıkları bölgenin medeniyetine büyük katkı sağlamışlardır. Süryani bilginleri özellikle dil bilgisi, filoloji, şiir, felsefe, mantık, fen bilimleri, matematik, astronomi, jeoloji ve tıpla uğraşmışlardır (İris, 2011: 26).

Çalışmamızın araştırma alanı olarak Şırnak'ın İdil ilçesi, bu bölgeye yakın olan Midyat ve civarı seçilmiştir. Bölge tarihi köklü bir geçmişe sahiptir, birçok uygarlıklara beşiklik etmiştir. Bunlar arasında; Subariler ve Huriler (3000-2000), Asur ve Urartular (1260-653), İskitler (653-625), Medler (625-550), Persler (550-331), Selevkoslar (323-140), Romalılar (M.Ö.69-M.S.53) gibi çeşitli uygarlıklar sayılmaktadır (Beysanoğlu, 1992: 3; Ertaş, 2015: 45; Güneş, 2011: 69; Akbaş, 2011, 92). Midyat, İslam ordularının bu bölgeyi fethetmesiyle Müslümanların kontrolüne geçmiş ve bulunduğu bölgeye "Tur Abidin" adı verilmiştir. Tur Abidin bölgesi içerisine Ceziretu İbn Ömer (el Cezire- Cizre), (Demir, 2012:44) Mardin-Nusaybin, Amid (Diyarbakır), Siirt ve Midyat da girmektedir (Belazuri, 2013: 200; Akbaş, 2011: 92; Küçük, 2017: 360; Eroğlu, 2015: 174).

Yukarıda ifade ettiğimiz bölgede aynı coğrafyayı paylaşan bu topluluklar, dinî ve kültürel yaşantıları ve dünya felsefeleri birbirinden farklı olmalarına rağmen uzun yıllar boyunca birlikte yaşamışlardır. Bu araştırma

sırasında, İdil ve Midyat'ta yaşayan Süryanilere ve Müslümanlara farklı sorular yöneltilmiştir. Her iki toplumun birbirleriyle olan ilişkilerinde zaman zaman bazı sıkıntıların yaşanıp yaşanmadığı, sıkıntı yaşandıysa hangi konular üzerinde anlaşmazlıklar olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Midyat ve İdil bölgesinde yaşayan Müslim ve Gayrimüslümlerin (Süryani ve Yezidiler) sosyal, kültürel, dini ve ticari alandaki ilişkilerinin araştırılması amacıyla nitel bir araştırma yürütülmüştür. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Buna göre araştırma amacı doğrultusunda hem literatür araştırılmış hem de çalışma grubunda yer alan kişilerin görüşüne başvurulmuştur. Bunun için araştırma kapsamında hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu; imam, papaz, belediye encümeni, belediye yöneticileri, esnaf ve yurt dışında değişik ülkelerde çalışan yöre insanlarının yer aldığı 77 kişiden oluşmuştur. Araştırmanın konusu doğrultusunda araştırmaya dâhil edilen kişilerin farklı meslek gruplarından olmaları ölçüt alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından 26 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin özgünlüğüne bağlı kalınarak doğrudan alıntılar halinde verilmesidir (Wolcott, 1994). Bu çerçevede, görüşme sonucunda elde edilen veriler doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma amacı kapsamında elde edilen verilere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında hem literatür hem de görüşme sonucunda elde edilen veriler sistematik bir şekilde sunulmuştur. Elde edilen bulgular; Süryani, Yezidi ve Müslümanlar başlıkları altında değerlendirilerek sunulmuştur. Bu kapsamda Süryani, Yezidi ve Müslümanların kendi aralarındaki sosyal, kültürel, dini ve ticari ilişkileri ele alınmıştır.

3.1. Süryaniler

Süryanilerin toplum olarak kendilerine ait bir kültür yapısının olduğunu ve bu yapı içerisinde, diğer toplumlara göre farklılıklarını görmek için onların kültürleri, yemek çeşitleri ve geçmişten günümüze icra ettikleri meslekleri ele alınmıştır. Bunlarla birlikte, ilgili kültürel değerler arasında onların kız ve erkek çocuklarına koydukları isimler, önemli göstergelerdendir.

3.1.1. Süryanilerin Erkek Çocuklarına Koydukları İsimler

Gabriel, Şemun, Melke, Yeşo(İsa), Barsavmo, Abraham(Abrohom),Daniel, Kuryakus, Huryakos, Enkido, Amanuel, Maatay, Kenan, Sargon, Ninos, Lahdo, Manuel, Behnan, Samu(Samo), Şarbel, Yahkup, Davit, Habil, Rabil, Yavsef, Musa(Muşe), Tomas, Markus, Lukas, Petros, Şa'bo, Gevriye(Gavriye), Aziz, Savme, Haydo, Efrem, Şebrun, Leon, Samuyel (Şimuyel), Josef, Yuhannes, Yuhanon, Denho.

3.1.2. Süryanilerin Kız Çocuklarına Koydukları İsimler

Sara (Sare), İlarya, Nahrin, Teodora, Yuliti, Marya (Meryem), Hanıme, Seyde, İşmoni (İşmuni), Rahane, Nicme, Ruhel, Ninvey, Asra, Şuşan, Şamiran, Sargonta, Barbara, Marta, Verde, Gabriyella, Tibelya, Hana, Febronya, Ayla, Danyela, Natali, Havva, Hazme, Delale (Delaley), Keçiğe, Türkan, Sıtto, Ferida, Kristina, Linda.

3.1.3. Süryanilerin Yaptıkları Yemeklerin İsimleri

- Kutley (İçli Köfte)
- Şam Börek
- Dobo (Kuzu budu)
- Mehir (Ayran çorbası, Yarma çorbası)
- Aprağ (Yaprak dolması)
- Tılavhi (Mercimek çorbası)
- Maklube
- Tırhayno (Kurtulmuş Tarhana)
- Lebeniye (Ayran Çorbası)
- Merga (Soğanlı ve sulu etli bir yemek)
- Abuğannuç (Patılcın ezmesi, İmambayıldıya benzer bir yemek)
- Hımsekarone (Nohut ve İrmik bulguru ile yuvarlanarak yapılır)
- Kaburga Yemeği
- Gabula
- Acin (Çiğ Köfte)
- Kibbe

3.1.4. Süryanilerin Yaptıkları Tatlıların İsimleri

- Pastik (Pestil)
- Pekmez Tatlısı (Kırmızı ve beyaz üzümden yapılır)
- Olike (Cevizli Sucuk)
- Hariri (Halili) Tatlısı
- Kavite (Pohine)Tatlısı: Ninova Orucu için yapılan bir tatlıdır.
- Mahalebi Tatlısı
- Kavun Tatlısı
- Nebiş Şosey (Üzüm kurusu)
- Tene (İncir kurusu)

3.1.5. Süryanilerin Geçmişten Günümüze En Çok Yaptıkları Meslekler

- Kuyumculuk
- Gümüş İşçiliği (Telkari)
- Marangozluk
- Kalaycılık
- Kesme Taş İşçiliği
- Kunduracılık (Deri İşlemeciliği)
- Semercilik
- Demircilik
- Bakır İşlemeciliği
- Şarapçılık
- Duvar Ustalığı
- Terzilik
- El-Sanatları
- Basmacılık
- Bıçakçılık
- Diş Teknisyenliği
- Nalbantlık
- Çanak-Çömlekçilik (Kavuki)
- Dokumacılık (Cavcılık, Şuku)
- Ottan Sepet Yapma
- Tandır Yapımı (Kadınlar Yapıyor.)

3.2. Yezidiler (Ezidiler)

3.2.1. Yezidilerin Erkek Çocuklarına Koydukları İsimler

Ebu Zeyt, Derviş, Süleyman, Ahmet, Cemal, Cahit, Hasan, Muhammed, Lahdo, İbrahim, İsa (Hisa), Musa, Şarro, Telin, Cemil, Alik, Zeynal, Hüseyin, Mustafa.

3.2.2. Yezidilerin Kız Çocuklarına Koydukları İsimler

Şirin, Güley, Meryem (Meyrem), Fatım (Fatıma), Zekiya, Ayşan, Çiçekya, Fehima, Seyran, Hatice, Hazar, Zero, Berivan, Türko (Türkan), Mecida, Hediye, Nuriy.

3.2.3. Yezidilerin Yaptıkları Yemeklerin İsimleri

- Kutlık, Küttürk, (İçli Köfte)
- Savar (Bulgur Pilavı)
- Nis (Mercimek Çorbası)
- Mehir (Tarhana Çorbası)
- Böbrek Şiş
- Kelle Paça
- Goşte Bıraştı (Yezidilerin en gözde yemeğidir ve gelen misafirlere verirler. Bu yemek verilmezse, misafire iyi bakılmadığı anlamına gelir.)
- (Yezidiler domuz etini yemiyorlar onun haricinde helal olan her şeyi yiyebileceklerini söylüyorlar.)

3.2.4. Yezidilerin Yaptıkları Tatlıların İsimleri

- Halil Tatlısı (Üzüm suyu ve un karıştırılır ve kaynatılarak yapılır.)
- Pastık (Pestil): Üzümünden yapılır.
- Dımıs (Pekmez Tatlısı): Üzümünden yapılır.
- Kuru Üzüm ve Kuru İncir Tatlısı.
- Beni (Cevizli Sucuk).
- Baklava
- Kadayıf Tatlısı
- Kavıt (İrmik Helvası)
- Sütlaç

3.2.5. Yezidilerin Geçmişten Günümüze En Çok Yaptıkları Meslekler

- Demircilik
- Duvar Ustalığı
- Fırıncılık
- Marangozluk
- Kalaycılık
- Hayvancılık
- Bakkalcılık
- Dişçilik

3.3. Müslümanlar

3.3.1. Müslümanların Erkek Çocuklarına Koydukları İsimler

Şehmus, Ahmet, Muhammed, Mustafa, Feremez, Felemez, Bilal, Seyyit, Ali, Yaşar, Hasan, Hüseyin, İbrahim, Sadullah, İzzeddin, Selahaddin, Nureddin, Nurullah, Abdullah, Mehmet, Ömer, Osman, Yunus, Adem, Aziz, Celal, Cemil, İsmail, Arif.

3.3.2. Müslümanların Kız Çocuklarına Koydukları İsimler

Ayşe, Fatma, Hatice, Zeynep, Meryem, Marya, Aynur, Aysel, Ayten, Azime, Betül, Kübra, Esra, Çiğdem, Delila, Dilan, Ebru, Elif, Feryal, Firdevs, Gamze, Gülcihan, Güler, Gülsüm, Halise, Hamiye, Leyla, Medine, Merve, Meral, Naşide, Nazlı.

3.3.3. Müslümanların Yaptıkları Yemeklerin İsimleri

- Savari Guş: Etlı pilav
- Şam Börek
- Mehır: Buğday dövülür ve ayrırla karıştırılarak yapılır, buğün buna tarhana çorbası da denir.
- İçli Köfte
- Kelle Paça
- Mercimek Çorbası
- Kaburga Dolması
- Lahmacun
- Perde Pilavı
- Yaprak Sarması, Biber ve Patlıcan Dolması

3.3.4. Müslümanların Yaptıkları Tatlıların İsimleri

- Kuliça: Bol baharat ve küçük ekmek parçalarından yapılan simit gibi tatlı çeşidi.
- Pekmez Tatlısı (Kırmızı ve beyaz üzümde yapılır.)
- Cevizli Sucuk
- Baklava
- Kadayıf Tatlısı
- Mahalebi Tatlısı
- Kavun Tatlısı
- Kuru Üzüm Tatlısı
- Kuru İncir Tatlısı
- Sütlaç
- İrmik Tatlısı
- Lokma Tatlısı

- Pastık (pestil)

3.3.5. Müslümanların Geçmişten Günümüze En Çok Yaptıkları Meslekler

- Fırıncılık
- Hayvancılık
- Bakkalcılık
- Duvar Ustalığı
- Demircilik
- İnşaatçılık
- Kuyumculuk
- Ticaret
- Terzilik
- Tesisatçılık (su, doğalgaz, elektrik)
- Manavcılık
- Tarım işleri
- Şoförlük

4. MÜSLİM-GAYR-İ MÜSLİM İLİŞKİLERİ (DİNİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE TİCARİ)

4.1. Dinî İlişkiler

Gerek Süryani ve gerekse Müslümanların birlikte yaşadıkları Midyat ve İdil'de, birbirlerinin dini bayramlarını tebrik etmeye gittikleri, yapılan saha araştırmasında gözlemlenmiştir. Örneğin Süryanilerin Paskalya bayramını tebrik etmek amacıyla Müslümanlardan onları ziyaret edenler olduğunu, Midyat'ta yaşayan Sadullah Güneş adlı kişi ifade etmektedir. Sadullah Güneş; Süryanilerin cenazelerine Müslümanların, Müslümanların cenazelerine de Süryanilerin katıldıklarını, ancak Süryanilerin, Müslümanların kıldıkları cenaze namazını kılmadıklarını ve namaz kılınıncaya kadar bir kenarda beklediklerini de belirtmiştir. İzzettin Aslan adlı kişiye Süryanilerin, Müslümanların cenazesine katıldıklarını, cenaze namazı kılmadıklarını, ancak dua faslına katılıp sonunda ellerini yüzlerine sürdüklerini söylemektedir. Hüseyin Deniz adlı kişiye, Müslümanların, Süryanilerin kilisede cenaze merasimlerine katıldıklarını, fakat dua faslında duaya eşlik etmeden beklediklerini, cenaze defnedildikten sonra da cenaze evine gidip taziye dileklerinde bulduklarını söylemektedir.

Midyat'a bağlı Arnas köyü papazı Abdullah Dağ; Müslümanların ve Süryanilerin birbirlerinin cenazelerine katılmalarının çok iyi bir davranış olduğunu, bu adet ve geleneğin devam etmesinden memnuniyet duyduklarını ifade etmektedir. İdil'de yaşayan bir Süryani kadın olan Şükriye Üneş; Müslümanların ve Süryanilerin birbirlerinin cenazesine katılıp taziye

dileklerinde bulunmalarının komşuluk ilişkileri açısından çok iyi bir davranış olduğunu söylemektedir. Midyat'ta yaşayan Jakop Gabriel adlı bir Süryani de cenaze merasimlerinin 3-4 gün devam ettiğini ve bu süre zarfında Müslümanların da cenaze merasimlerine-taziyelere katıldıklarını söylemektedir.

Derviş Atan adlı, Midyat'ta yaşayan bir Yezidi; aynı yerde yaşayan Müslümanlarla Yezidilerin birbirlerinin cenazelerine katıldıklarını ve birbirlerine karşılıklı olarak taziye dileklerinde bulduklarını söylemektedir. Midyat'a bağlı Çayırli köyünde yaşayan ve Yezidi olan Seyfi Kurnaz; *“Müslümanlar ve biz Yezidiler karşılıklı olarak birbirimizin cenazelerine katılıyoruz ve taziye dileklerinde bulunuyoruz.”* demektedir. Bütün bunlar göstermektedir ki, Midyat'ta yaşayan Müslümanlarla aynı ilçede yaşayan Süryaniler ve Yezidiler arasında güçlü bir komşuluk ilişkisi mevcuttur. Söyleşi yapılan kişiler, komşuluk ilişkileri açısından bir sıkıntının olmadığını ifade etmişlerdir.

4.2. Sosyal İlişkiler

Midyat'ta ve İdil'de yaşayan Süryani ahalile Müslüman ahalisi arasında, sosyal yönden iyi komşuluk ilişkileri görülmektedir. Müslümanlar tanıdıkları ve komşu oldukları Süryanilerin düğün ve nişanlarına katıldıkları gibi Süryaniler de Müslüman komşu ve tanıdıklarının düğünlerine katılmaktadırlar. Bu iki toplum arasındaki sosyal ilişkilerin güzel bir şekilde devamına örnek olarak, birbirlerinin düğünlerinde takı takmalarını ve birbirlerine kirve olmalarını gösterebiliriz. İki toplum arasındaki güzel komşuluk ilişkileri gıpta edilecek bir durumdadır. Midyat merkezde yaşayan Jakop Gabriel bu düğünlerin eskiden bir hafta sürdüğünü ve her iki toplumun da birbirlerinin düğünlerine katılıp takı taktıklarını söylemektedir. Süryani Eyüp Ergün ise bu düğünlerde takı olarak altın takıldığı gibi, bir zarf içerisine para konularak düğün sahibine verildiğini söylemektedir. Süryani telkari ustası Musa Ergin; çok yakın arkadaş olanların ve komşu olanların birbirlerinin düğününe gidip takı taktıklarını ifade etmektedir.

Süryani Yuhanna Aktaş, Süryanilerin kendi aralarında yaptıkları düğünler için kız ve erkek taraflarının genelde takı taktıklarını, diğer Müslüman komşularınsa düğün çıkışında, zarf içerisine konmuş parayı ortada duran para sandığına attıklarını söylemektedir. Bu geleneğin, akrabaların ve eş dostun düğün sahibine bir katkısı olsun diye yapıldığını ifade etmektedir. Alize Dilmeç, Süryanilerin birbirlerinin düğünlerine gittiklerini ve bu düğünlere kimsenin elinin boş gelmediğini, çeyrek altın veya daha büyük altının takı olarak takıldığını ya da para takıldığını söylemektedir. Öğündük köyü muhtarı Şemun Vergili, bu düğünlere gidip gelmelerin daha çok tanıdıklar ve eş dost arasında olduğunu belirtmektedir. İdil'de yaşayan Mehmet Salih Baran ise İdil'de eş dost ve arkadaş olan Süryanilerle Müslümanların birbirlerinin düğün ve nişanlarına katıldıklarını

söylemektedir. Midyat'ta yaşayan İzzettin Aslan; Süryanilerin, Müslümanların düğününe 20-30 kişilik gruplar halinde geldiklerini ve kendi aralarında topladıkları parayı bir zarfa koyup düğün sahibine verdiklerini ifade etmektedir. Midyat merkezde yaşayan Hüseyin Çatak, Müslümanların ve Süryanilerin ortak yaşadıkları köylerde de düğün ve nişan merasimine karşılıklı katılımın gerçekleştiğini belirtmektedir.

Yezidiler de Müslümanlarla olumlu sosyal ilişkilere sahiptirler. Yezidilerin yaşadıkları, Midyat'a bağlı Güven Köyü muhtarı Ebuzeýt Atalan; Müslümanlarla Yezidilerin birbirlerinin düğünlerine, nişanlarına katıldıklarını, takı taktıklarını veya düğün sahibine para verdiklerini söylemektedir. Hatta Yezidilerden sünnet olacak çocuklar için Müslümanlardan kirvelik yapanların bile olduğunu ifade etmektedir.

Özetle, Midyat merkez ve köylerinde, İdil merkez ve köylerinde Süryaniler, Müslümanlar ve Yezidiler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin devam ettiği görülmektedir. Yıllarca bu topraklarda birlikte yaşayan, farklı inanç ve kültürlere sahip olan bu toplulukların kardeşçe yaşamaları, elbette ki sevindirici bir durumdur. Fakat bu durum, ilgili topluluklar arasında hiçbir sorunun olmadığı anlamına gelmemektedir.

4.3. Müslümanlarla Süryani ve Diğer Topluluklar Arasındaki Ticari İlişkiler

Midyat'ta yaşayan Müslümanlarla Süryanilerin geçmişten günümüze hemen hemen her alanda iş ortaklığı yaptıklarını, Ayhan Gürkan isimli bir Süryani vatandaş ifade etmektedir. Eyyüp Ergün isimli Süryani vatandaş ise iki toplum arasında ticari ilişkilerin bulunduğunu hatta kendisiyle, Müslüman olan Yılmaz Akbaş adlı kişi arasında bir ticari ortaklık kurmak için girişimde bulduklarını, fakat sermaye yetersizliği yüzünden bu ortaklığı gerçekleştiremediklerini belirtmiştir. Midyat merkezde yaşayan Yuhanna Aktaş adlı Süryani vatandaş, Müslüman olan arkadaşlarıyla emlakçılık, internet kafe işletmeciliği ve şarap imalatçılığı yaptığını söylemektedir. Yine Süryani olan Anto Nuay adlı kişi de kendisinin, Müslüman bir arkadaşıyla uzun süreden beri odun alım satımı ve hayvan alım satımı yaptığını söylemiştir. Midyat merkezde yaşayan Süryani bir vatandaş olan Melek Akçöl da 1982-1984 yılları arasında Süleyman Tezcan adlı bir Müslüman kişiyle 2 yıllık ticari ortaklık yaptığını ve aralarında hiçbir sorun yaşamadan, güzel bir şekilde ortaklıklarını sonlandırdıklarını dile getirmektedir. İdil'de Milli Eğitim müdürlüğü yapmış emekli bir hocamız, ağabeyinin Süryanilerle mor koyun ortaklığı yaptığını ve bu işi köyde yaptıklarını söylemektedir. Bu durum da göstermektedir ki gerek Midyat ve İdil merkezde gerekse köylerinde Müslümanlarla Süryaniler arasında ticari ortaklıklar yaşanmıştır.

Midyat merkezde olduğu gibi İdil merkezde de Müslümanlarla Süryaniler, kendi aralarında ticari ortaklık yapmışlardır. Bunun en güzel

örnekleri, iki farklı inanca sahip kişilerin ortak işletme sahiplikleridir. Akito Oteli sahiplerinden birisi Süryani diğeri Müslümandır. İdil merkezde bulunan beton fabrikasının sahiplerinden birisi Süryani Şemun, diğeri Müslüman Baki Bozkurt'tur. Yine İdil'de Müslüman olan Halil Kereç ile Süryani Gebro Talayman ortak olarak market işletirler.

Müslümanlarla Yezidiler arasında da ticari ortaklıklar kurulmuştur. Ancak bunların sayısı, Süryanilerle Müslümanlar arasında kurulan ticarî ortaklıklara göre azdır. Yezidi olan ve uzun yıllar Almanya'da yaşamış olan Derviş Atan'ın verdiği bilgiye göre; Müslümanlarla Yezidiler arasında eskiden hayvancılık yapanlar olmuştur ve 5 yıl gibi bir süre ortaklık yapıldıktan sonra hayvanları aralarında eşit şekilde paylaşmak suretiyle, ortaklık sorun yaşanmadan bitirilmiştir. Derviş Atan, Müslümanlarla Yezidilerin ortak bakkal işlettiklerini de söylemektedir. Midyat'a bağlı Güven köyü muhtarı Ebuzeyt Atalan ise, Yezidilerle Müslümanlar arasında Midyat'ta ticari ortaklıklar kurulduğu gibi yurtdışında da iki toplum arasında ortak ticari ilişkilerin kurulduğunu belirtmektedir.

5. MÜSLÜMANLARLA SÜRYANİLER ARASINDA YAŞANAN SIKINTILAR

5.1. Kız Kaçırmanın Dolayı Yaşanan Sıkıntılar

Midyat merkezde yaşayan Murat Aslan adında bir Süryani; Süryanilerin kızlarının Müslümanlar tarafından kaçırıldığında veya kız kendi gönlüyle Müslüman bir erkeğe kaçtığına, o kızın, ailesi tarafından dışlandığını ifade etmektedir. Yine Midyat merkezde yaşayan Süryani Azize Dilmeç ise Müslüman bir erkekle kaçan Süryani kızın geri gelmezse ailesi tarafından dışlandığını, bazı ailelerinse kaçan kız dışlamaktan sonradan vazgeçebildiklerini ifade etmektedir. Melek Akyol adında yine Midyat merkezde yaşayan bir Süryani vatandaş, konuyla ilgili; *"Müslüman bir erkekle kaçan kızımızı almaya çalıştık. O kaçan kızın eve dönmesine gücümüz yetmediği takdirde artık o kızın yaşayan bir ölü olarak kabul ediyorduk ve kız kaçırma işi zorla dahi olsa biz o kızımızı unutuyorduk, onu yaşayan bir ölü olarak görüyorduk."* Demiştir.

Yuhanna Aktaş adında Midyat merkezde yaşayan bir Süryani vatandaş kız kaçırma işiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Müslüman tarafından kaçırılan veya kaçan kızımızı almaya çalışır ve bu hususta yoğun bir çaba sarf ederdik. Şayet kız ailesine geri dönmezse veya alınmazsa o kız ailesi tarafından ret edilirdi, ama asla öldürülmezdi."* Adil Alvadur adında Midyat merkezde yaşayan bir vatandaş; Süryani bir kızın bir Müslüman genci sevip kendi isteğiyle kaçıp dinini değiştirip Müslüman olduğunda, kızın ailesinin bu durumu asla uygun görmediğini ve kendilerine karşı yapılmış bir hakaret saydığını, kaçan kızın aileden dışlandığını vurgulamaktadır. Midyat merkezde yaşayan Musa Ergin'se Süryani kızların %80 'inin kendi isteğiyle

kaçmadıklarını, bu kızların zorla Müslümanlar tarafından zorla kaçırıldıklarını söylemektedir.

5.1.1. Kız Kaçırılmasıyla İlgili Somut Örnekler

Midyat merkezde yaşayan bir Müslüman aileye mensup İzzettin Aslan, 1930'lu yıllarda kız kaçırma olaylarının yaşandığından söz etmiştir. Aslan bu konuda kendi ailesinden örnek vermiştir: *“Benim babaannem Seydi Hanım kendi isteğiyle dedeme kaçmış ve Müslüman olmuştur. Dedemin köyü Midyat'ın Ortaca köyüdür. Babaannemin köyü ise 3 km uzaktaki Anıtlı köyüdür. Babaannem dedeme kaçtıktan sonra kendi ailesinin yanına gidip geliyordu ve günlerce de orada kalıyordu. Bu durum iki aile arasında bir sorun teşkil etmiyordu.”* İzzettin Aslan ayrıca, ilgili kız kaçırma olayında herhangi bir kavga olmadığını ve Müslüman kesimden ağaların ve şeyhlerin, Süryanilerden de metropolitlerin devreye girerek arabuluculuk yaptıklarını vurgulamıştır.

Midyat merkeze bağlı Arnas köyü Süryani Papazı Abdullah Dağ; kız kaçırma ile ilgili bir başka somut örnek vermiştir: *“Bu köyde bundan yaklaşık 60 yıl önce evli ve iki çocuklu Süryani bir kadın, aynı köyde yaşayan bekâr bir Müslüman gençle kaçtı ve kadın 40 gün bu adamla birlikte kaldı, fakat daha sonra köye geri geldi ama köye geri döndükten sonra çok büyük sıkıntı yaşadı. Bu kadın tekrar eski kocasına geri döndüğünde kocası onu tekrar kabul etti.”* Yine somut bir örneği ise; Midyat'ın Oyuklu köyünde yaşayan Keyhüsrân Demir vermiştir. Demir, 1965'li yıllarda Doğançay (Mizizah) köyünde bir Süryani kızın kendi isteğiyle aynı köyden Müslüman olan komşusunun oğluyla kaçtığını söylemiştir.

Jakop Gabriel adında Midyat merkezde yaşayan bir Süryani vatandaş, 1974'lerde Midyat'ta bir kız kaçırma olayına şahit olduğunu söylemektedir. Kızı kaçıran Müslüman erkek gencin çok sıkıntı yaşadığı için İstanbul'a gittiğini, Süryani kızınsa bu gencin elinden alınmadığını ifade etmektedir. Jakop Gabriel ayrıca *“Ben Avrupa'da buldum bu tür olaylar bir sorun olmazken bizim Midyat'ta bu tür olaylar büyük bir tabudur ve asla hoş karşılanmazdı.”* İfadesini kullanmıştır.

Midyat merkezde yaşayan Sadullah Güneş; *“Bundan 25 yıl önce Midyat merkezde bir Müslüman genç bir Süryani kızını sevmiş ve kız kendi isteğiyle Müslüman gence kaçmıştır. Kızı tekrar evine getirmek için kızın ailesi araya kanaat önderlerini sokmasına rağmen onu geri döndürememişlerdir. Kız ailesine geri dönmeyi kabul etmemiş ve kaçtığı erkekle evlenmiştir.”* demektedir. Güneş; kız kaçırma olayında herhangi bir kavga yaşanmadığını, arabuluculukta ağaların, şeyhlerin, kanaat önderlerinin ve Hıristiyanlarda papazların, metropolitlerin katkısının olduğunu da vurgulamıştır.

Anto Nuay adında Midyat merkezde yaşayan bir Süryani vatandaşımız 1995'li yıllarda 3 Süryani kızın Müslümanlar tarafından kaçırıldığını belirtmiştir. Nuay'ın ifadesine göre; Midyat'ta yaşayan ağa Abdullah Taş'ın yardımıyla bu kızlar evlerine geri getirilmiştir. Yukarıda yapığımız açıklamalar Midyat merkez ve köylerinde yaşanan kız kaçırma olaylarıyla ilgili sorunlardır. İdil ve köylerinde kız kaçırma ile ilgili yaşanan bazı olaylar hakkında da söyleşi yapılan Süryani vatandaşlarımızın ifadeleri mevcuttur.

İdil'de yaşayan Süryani vatandaşlarımızdan Şükriye Üneş; İdil'de kız kaçırma olayının bundan yaklaşık kırk yıl önce olduğunu söylemektedir. İdil'e bağlı Sare (Sarı) köyde yaşayan ve bu köyün muhtarlığını yapan Sait Turan adında Süryani bir vatandaşımızsa kız kaçırma ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Bize yakın bir köy olan Öğündük köyünde bir kız kaçırma olayı yaşandı. Kaçan kız kendi rızasıyla bir Müslüman gence kaçtığını söyleyince ailesi de bu olayın üzerine fazla gitmedi ve kız Müslüman oldu. Ayrıca Üç Köy (Hırabe Ali) 'de de bir öğretmen köydeki 18 yaşından küçük bir öğrencisini kaçırdı. Öğretmen kızı kendi memleketi Kars'a götürdü, kızın ailesi Kars'a kadar gitti, kız jandarma ve savcılığın yardımıyla kurtarıldı."* Öğretmen bu olaydan dolayı tutuklanmıştır. Bu olay yaklaşık bundan 30 yıl kadar önce olmuştur. Sait Turan Müslüman erkeklere kaçan Süryani kızların büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğunu ifade etmiştir. İdil'e bağlı Haberli köyü Meryem Ana Kilisesi görevlisi Gabriel Keçel ise *"Biz bundan 40 yıl önce kendi köyümüzde bir kız kaçırma olayına şahit olduk."* demektedir.

İdil merkezde yaşayan, Öğündük köyünde de öğretmenlik yapan ve halen İdil Milli Eğitim Müdürlüğü görevinde bulunan Mehmet Şirin Arslan, kız kaçırma ile ilgili olarak şunları söylemektedir: *"2000'li yıllarda İdil'e bağlı Öğündük köyüne çobanlık yapmak için gelen Mehmet adında birisi, o köyde bir Süryani kızı sevdi ve kızı kaçırdı. Kız kendi isteğiyle kaçtığı için ailesine geri dönmedi ve Müslüman oldu. Yine aynı köyde bir Süryani kızı İdilli bir esnaf, sevdiği için kaçırdı. Araya çok sayıda kanaat önderleri girmesine rağmen kız severek kaçtığı için ailesine geri dönmedi, Kur'an-ı Kerim okumayı öğrendi. Bu kız Öğündük köyünden benim öğrencimdi, şimdi komşuyuz ve halen ailece görüşmekteyiz. Öğündük köyünde bu olaylar yaşandıktan sonra köye öğretmen, çoban ve başka görevliler geldiğinde, köylüler onların bekâr olup olmadıklarını sorar hale gelmişlerdi, eğer onlar bekârlarsa kızlarını tembihlerlerdi. Bekâr öğretmen ve diğer görevlilerle konuşmamaları hususunda kızlarını uyarırlardı."*

İdil'e bağlı Haberli (Basbrin) köyü Mor Dodo Kilisesi papazı Saliba Erden adındaki bir Süryani vatandaş, kendi köylerinde bir kız kaçırma olayı yaşamadıklarını fakat civar köyde yani Öğündük köyünde 2014 yılında bir kız kaçırma olayının yaşandığını ve Müslüman bir gencin Süryani bir kızı kaçırdığını söylemektedir. Yine aynı kişi Altıntaş (Keferze) köyünde bir

Süryani kızın Müslüman genç tarafından zorla kaçırıldığını, araya ağanın girmesiyle, kaçırılan kızın tekrar ailesine teslim edildiğini ifade etmiştir. Mor Dodo Kilisesi papazı Saliba Erden bu kaçan kızların çoğunun Müslüman olduklarını söylemektedir.

5.1.2. Kız Kaçırma Olayı Gerçekleştiğinde Arabuluculuk Rolü Üstlenen Kanaat Önderleri

Süryanilerle Müslümanlar arasında kız kaçırma olayları gerçekleştiğinde, iki toplum arasında daha büyük sorunların yaşanmaması için kanaat önderlerinin çabaları olmuştur. 1994 yılında Midyat'a bağlı Altıntaş köyünde bir Müslüman genç bir Süryani kızı kaçırmıştır. Kızın papaz olan dedesi, kızın babasıyla birlikte ağa Abdullah Taş'ın yanına gelip kaçan kızlarının kurtarılması hususunda ağadan yardım istemişlerdir. Ağa Abdullah Taş kendi korumalarını da yanına alarak kızı kurtarmaya çalışmıştır. Fakat kaçan Süryani kız jandarmaya başvurarak "*Beni aileme götürmek istiyorlar, ben aileme geri dönmek istemiyorum.*" demiştir. Kızın zorla kaçırılmadığı ve onun Müslüman genci sevdiği anlaşılınca, ağa Abdullah Taş herhangi bir müdahalede bulunmadan geri dönmüştür. Abdullah Taş, bu kızların büyük bir çoğunluğunun gerek sevdikleri için gerekse Müslüman olmak için Müslüman erkeklere kaçmayı tercih ettiklerini söylemektedir. Abdullah Taş ayrıca, Midyat'a bağlı Adaklı köyünden Seyfettin Alkan adında bir Müslüman gence, Meryem adında bir Süryani kızın kendi rızasıyla kaçtığını belirtmiştir. Yine ağanın ifadesine göre, Süryani aile ağa Abdullah Taş'tan yardım istemiştir, kız kendi rızasıyla kaçtığı için ağa bir şey yapamamıştır. 35 yaşındaki bu Süryani kız evlendikten sonra Müslüman olmuştur.

Midyat merkezde yaşayan Sadullah Güneş'in örnek verdiği olayda; bundan 25 yıl önce Midyat merkezde bir Müslüman genç bir Süryani kızı sevmiş ve kız kendi isteğiyle Müslüman gence kaçmıştır. Kızı tekrar evine götürmek için kızın ailesi araya kanaat önderlerini sokmuştur, fakat kız evine geri döndürememişlerdir. Kız kendi ailesine geri dönmeyi kabul etmemiş ve kaçtığı erkekle evlenmiştir. Kız kaçırma olayında herhangi bir kavga yaşanmamıştır ve arabuluculukta ağaların, şeyhlerin, kanaat önderlerinin, Hıristiyanlarda papaz ve metropolitlerin katkısı olmuştur. Melek Akyol adında Midyat merkezde yaşayan bir Süryani vatandaş; "*Kız kaçırma olayında güç durumda kaldığımızda ağaların yardımına başvurduğumuz zamanlar oluyordu. Bundan 50 yıl önce bir kız kaçırma olayı yaşadığımızda ağalara başvurduk.*" demiştir. Yine Melek Akyol; kız kaçırma ile ilgili; "*1980'li yıllarda Midyat'ın İzbırak köyünde bir Süryani kız gelin olmasına bir gün kala Mercimekli köyünden bir Müslüman gençle kaçtı ve bu genç, gelin olacak bu kızı Midyat'ın Estel mahallesine götürdü. Bu kızı kaçırın Müslüman genç bir daha bu kızı vermemiştir. Ayrıca kaçan Süryani kızların çoğu Müslüman olmaktadır.*" ifadelerini kullanmıştır.

Yukarıdaki değişik kişiler tarafından verilen bilgilere bakıldığında; Süryani kızlar eğer Müslüman gençleri sevdiyse bu gençlere kendi istekleriyle kaçmış görünmektedirler. Araya etkili kanaat önderleri (ağa, şeyh, metropolit ve papaz) girse de Süryani kızlar ailelerine geri dönmek istememişler ve kendi istekleriyle din değiştirip Müslüman olmuşlardır. Eğer Süryani kızlar zorla bir Müslüman genç tarafından kaçırıldıysa o zaman araya giren kanaat önderlerinin etkisi olmuştur ve kızlar ailelerine tekrar teslim edilmişlerdir. Bu durum Midyat ve İdil'de, bu ilçelerin köylerinde birlikte yaşayan Süryani ve Müslüman aileler arasında yaşanan sorunlardan bir bölümünü oluşturmaktadır. Kız kaçırma olayının büyük bir soruna dönüşmesinin asıl sebebi olarak, Süryani kızların Müslüman erkeklere kaçtıktan sonra dinlerini değiştirip Müslüman olmaları görülmektedir. Kendi isteğiyle kaçan Süryani kızların tekrar ailelerine dönmek istememeleri de önemli bir husustur. İlgili durumlar Süryani aileleri derinden üzmektedir. Hiçbir Müslüman kızın Süryani bir erkekle kaçmaması da dikkat çekici bir durumdur.

5.2. Arazi Sahipliği-Anlaşmazlığı Sebebiyle Süryanilerle Müslümanlar Arasında Yaşanan Sorunlar

İdil, Midyat ilçe merkezlerinde ve köylerinde birlikte yaşayan Süryanilerle Müslüman halk arasında yaşanan sorunlardan biri de arazi anlaşmazlığıyla ilgili sorunlardır. "Araziyle ilgili sorun nereden kaynaklanmıştır, arazi yüzünden bu iki toplum arasında niçin sorun yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir?" Sorularının yanıtları, yine bu yörelerde yaşayan her iki kesimden vatandaşlarla görüşüldüğünde alınmıştır. Arazi sahipliği, anlaşmazlığı kaynaklı sorunlar; ilgili bölgelerde, özellikle Süryani vatandaşların geçim sıkıntısı, işsizlik ve bölgedeki terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı 1990'lı yıllarda bölgeden göç etmelerinden sonra yaşanmıştır. Süryani vatandaşlar öncelikle İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin gibi büyük şehirlere sonra da yurtdışına; başta Almanya, Fransa, Belçika, İsveç, İsviçre, Hollanda ve Avusturya olmak üzere Avrupa ülkelerine ve diğer ülkelere de yoğun bir şekilde göç etmişlerdir. Arazi sahipliği anlaşmazlığından kaynaklanan sorunlar; özellikle köylerde yaşayan Süryanilerin arazilerini ya bir Süryani vatandaşa ya da köydeki bir Müslüman komşusuna bırakmasından sonra yaşanmıştır. 2006-2007 yıllarında ve daha başka yıllarda yapılan tapu kadastro incelemeleri sırasında, bölgeden göç etmiş Süryanilere ait olan arazilerin ya bölgede kalmış Süryani vatandaş ya da bölgedeki/köydeki Müslüman komşusu tarafından kendi adlarına tapu ettirildiğinin anlaşılmasıyla, arazi sahipliği kaynaklı sorunlar açıkça belirmiştir.

5.2.1. İdil Merkez ve Köylerinde Yaşanan Arazi Kaynaklı Sorunlar

İdil merkez ve köylerinde yaşanan arazi sahipliği-anlaşmazlığıyla ilgili olarak; Süryanilerin yaşadığı köylerden biri olan Sarı köyü muhtarı Sait Turan şunları söylemiştir: *“Bizim en çok yaşadığımız sorunların başında arazi sorunu gelmektedir. Köyümüzün arazilerine daha çok Müslümanlar el koymuşlardır. Arazilerimize el koyan kişiler koruculuk yapıyorlardı ve arazimize el koyuyorlardı. Biz bu durum karşısında mahkemeye başvuruyorduk ve arazilerimizi mahkeme kararıyla geri alıyorduk.”* Sait Turan; arazilerini ancak mahkeme kararıyla Müslümanlardan geri alabildiklerine dikkat çekmiştir.

İdil'e bağlı Haberli köyü Meryem Ana Kilisesi görevlisi Gabriel Keçel, konuyla ilgili; *“Biz arazi yüzünden geçmişte sıkıntı yaşadığımız gibi günümüzde de aynı sıkıntıyı yaşamaktayız. Yurtdışına giden Süryanilerin arazilerini emanet ettiği kişiler, bu arazilerin tapu kadastro işlemleri sırasında, arazileri kendi adlarına geçirmişlerdir ve bu konuda mahkemeler hâlen devam etmektedir.”* Demiştir.

İdil merkezde yaşayan Mehmet Salih Baran; İdil'de yaşayan Süryanilerin ve Müslümanların, yurtdışına giden Süryanilerin arazilerini tapu kadastro işlemleri sırasında kendi adlarına geçirdiklerini ve bu sorunun hâlâ çözülemediğine dikkat çekmiştir. İdil merkezde yaşayan Müslümanlardan Mehmet Şirin Arslan'ın arazi sahipliği-anlaşmazlığı konusundaki ifadeleri şunlardır: *“Bölgede yaşayan Müslümanlarla Süryaniler arasında önemli sorunlardan birisi de şüphesiz arazi sorunudur. Karalar Belediyesi ile Haberli köyü (Süryani Köyü), Öğündük köyü ve Tepe Köyü (Kuyulu köyü) arasında genelde arazi sorunu yaşanmaktadır. Bu sorun daha çok Süryanilerin yurtdışına gitmesiyle başladı ve 2007'li yıllarda Tapu Kadastro çalışmasıyla birlikte araziler tapulanmaya başlandı. Araziler kayımlenince yurtdışındaki Süryani vatandaşların arazileri, bölgedeki Müslümanlar tarafından kendi adlarına geçirilmeye başlandı. Yurtdışındaki Süryani vatandaşlar bu durumdan haberdar olunca İdil'e gelip arazilerine sahip çıktılar, mahkemeye başvurup dava açtılar. Bu davaların bir kısmı sonuçlandı, bir kısmıysa hâlâ devam etmektedir.”* İdil merkezde yaşayan Müslümanlardan Salih Çağlı da Müslümanlarla Süryaniler arasında yaşanan en önemli sorunların başında arazi konusunun geldiğini belirtmiştir.

İdil Basibri köyünde yaşayan Yusuf Karakaya, arazi sahipliği-anlaşmazlığı sorunu hakkında şöyle demiştir: *“İdil'e bağlı Araban köyü ile Süryanilerin yaşadığı Basibri köyü arasında arazi yüzünden büyük sorunlar yaşanmıştır ve konu mahkemeye intikal etmiştir. İdil'de merkezden çok köyler arasında arazi sorunu yaşanmıştır. Çünkü İdil merkezde fazla Süryani yaşamadığı için bu sorun merkezden ziyade köylerde yaşanmıştır.”*

5.2.2. Midyat Merkez ve Köylerinde Yaşanan Arazi Kaynaklı Sorunlar

Midyat merkezi ve köylerinde Süryanilerle Müslümanlar arasındaki arazi sahipliği-anlaşmazlığı olaylarıyla ilgili olarak; Midyat merkezde yaşayan Süryani vatandaş Melek Akyol; "1990'lı yıllarda Süryanilerin işsizlik sebebiyle yurtdışına gitmeleri sonucunda Midyat'a bağlı Gülgözü (Ayniverd) köyü ve köyümüze komşu olan Adaklı köyünde, yaklaşık 2000-3000 dönüm (hektar) araziye Müslümanlar zorla işgal etmek suretiyle elimizden almak istediler. Bazıları silah zoruyla arazilerimizi gelip sürdüler. Bu arazilerin çoğunun tapusu Süryanilerin elinde olmasına rağmen Tapu Kadastro işlemleri sırasında Adaklı köyünün geçici korucuları bu arazileri adlarına geçirmeye çalıştılar, ama Süryaniler mahkemeye başvurarak arazilerini geri aldılar." İfadelerini kullanmıştır.

Yuhanna Aktaş adında bir Süryani vatandaş, konuyla ilgili şunları söylemiştir: "Kız kaçırmada olduğu gibi Müslümanlarla bizim aramızda arazi ile ilgili konularda da sorunlar yaşanmıştır." Midyat merkezde yaşayan Musa Ergin adındaki Süryani bir vatandaş da geçmişte olduğu gibi bugün hâlâ arazi konusunda Müslümanlarla Süryaniler arasında Midyat merkez ve köylerinde sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Ergin ayrıca, ilgili sorunların daha çok, Süryanilerin işsizlik yüzünden yurtdışına gittiklerinde, köyde, göç etmiş Süryani vatandaşın arazisini eken kişinin tapu kadastro işlemleri sırasında bu araziye ya hazine arazisi olarak ya da kendi adına yazdırmasından kaynaklandığını vurgulamıştır.

Midyat'a bağlı Arnas köyü papazı Abdullah Dağ; arazi kaynaklı sorunlarını şöyle yorumlamıştır: "Müslümanlarla Süryaniler arasında yaşanan en önemli sorunların başında arazi konusu gelmektedir. Süryaniler yurtdışına gittiklerinde kendi arazilerini genelde köyde yaşayan bir Müslüman aileye emanet edip gidiyordu. Bu kişi o Süryani'nin bağına bahçesine ve tarlasına bakıyor ve geçimini bu araziden sağlıyordu. Tapu Kadastro geldiğinde ise bu kendisine emanet edilen kişi araziye başkasına satabiliyor ve araziye satın alan kişi de o satın aldığı araziye kendi adına geçiriyor ya da doğrudan bu araziye kendi adına tapuluyordu." Bu tür yorumlardan ve ifadelerden farklı olarak; İzzettin Aslan adlı kişiye, Midyat'ın İzbırak adlı köyün sakinlerinden olduğunu ve 1993-1994'lü yıllarda yurtdışına giden Süryanilerin arazilerinin kimsenin adına değil kendi adlarına yapıldığını söylemektedir. Arazi meselesi yüzünden Fehmi Akkur ve Hazni Aydoğdu adlı kişilerin kendisi aleyhine dava açtıklarını, fakat bu davayı kendisinin kazandığını da belirtmiştir. Bütün bu ifadelere ek olarak; bazı Süryanilerin arazilerinin bölgede yaşayan Müslüman vatandaşlar tarafından işgal edildiğinden dolayı dava açıldığını ve bu davayı Süryanilerden bazılarının kazandığını, Midyat merkezde yaşayan ve avukatlık yapan Rudi Sümer söylemektedir. Avukat Rudi Sümer benzer

sıkıntıların yaşanmaya devam ettiğini, konunun yargıya intikal ettiğini ve bu konuda mahkemelerin sürdüğünü ayrıca belirtmektedir.

Araştırmanın bu alt başlığını oluşturması bakımından; ilgili bölgede yaşayan Süryanilerle Müslümanlarla arasında yaşanan arazi sahipliği-anlaşmazlığı kaynaklı sorunlar ve olaylar, her iki taraftan ayrı ayrı dinlenmiş, ancak hangi tarafın haklı tarafın haksız olduğu konusunda herhangi bir tespitle bulunulmamış ve değerlendirme yapılmamıştır. Bu konu her iki kesim arasında en büyük sorunlar arasında yer aldığından, her toplum kendi açısından haklı olduğunu iddia etmektedir. İlgili konuda karar verme yetkisi, bağımsız mahkemelerdedir.

6. İDİL MERKEZ VE KÖYLERİNDE, MİDYAT MERKEZ VE KÖYLERİNDE BELEDİYE BAŞKANLIĞI, BELEDİYE MECLİS ÜYELİĞİ VE MUHTARLIK YAPAN SÜRYANİLER

6.1. İdil Merkezde Belediye Başkanlığı, Merkez Mahallerinde Köylerinde Muhtarlık Yapan Süryaniler

İdil merkezde yaşayan Süryanilerden Şükriye Üneş; Şükrü Tutuş adlı Süryani vatandaşın, 1966-1979 yılları arasında ve 1992'de olmak üzere üç dönem İdil Belediye Başkanlığı görevinde bulunduğunu, ilgili kişinin belediye başkanlığı görevi devam ederken 1992 yılında öldürüldüğünü söylemektedir. İdil'e ilk gelen Müslüman ailelerden biri olan ve halen İdil merkezde yaşayan Şehmus Kaplan adlı kişi ise, Şükrü Tutuş'un 1992 yılında öldürülmesinden sonra Müslümanların belediye başkanlığı yapmaya başladığını ifade etmektedir.

İdil'de Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapan Mehmet Şirin Arslan; Şükrü Tutuş'un belediye başkanlığı yaptığı dönemlerde ve öncesinde, İdil merkezde Süryani nüfusun Müslümanların nüfusundan fazla olmasından dolayı Süryanilerin belediye başkanlığı görevlerinde bulduklarını ve çoğu mahalle muhtarlığı görevlerini de Süryanilerin üstlendiğini vurgulamıştır. Haberli köyü Mor Dodo Kilisesi papazı Saliba Erden; Süryanilerin çoğunlukta yaşadığı köylerde muhtarların genellikle Süryanilerden seçildiğine dikkat çekmiştir. İdil merkezde yaşayan Müslümanlardan Mehmet Salih Baran da 1970'li yıllardan 1992 yılına kadar İdil'de üç dönem belediye başkanlığını Süryaniler yaptığını ve Süryanilerin kendi köylerinde muhtar olarak seçildiklerine dikkat çekmiştir. İdil merkeze bağlı Sare köyü muhtarı Sait Turan da Mehmet Şirin Arslan, Saliba Erden, Mehmet Salih Baran'ın ifadelerine benzer ifadeler kullanmıştır. Turan; Yemişli, Anvart ve Kefebi köylerinin muhtarlarının Süryanilerden seçildiğini, Süryanilerin çoğunlukta yaşadığı köylerde muhtarlığa Süryanilerin seçildiklerini belirtmiştir.

Yukarıdaki bilgilere bakıldığında; Süryanilerin İdil merkezinde, kendi nüfuslarının Müslüman nüfustan fazla olduğu uzun dönemler boyunca belediye başkanlığı yaptıkları görülmektedir. Sonrasında, 1955-1960'lı yıllardan itibaren Müslüman köylerden İdil merkeze göçün başlaması sebebiyle, nüfus dengesinin 1970'li ve 1990'lı yıllarda Müslümanların lehine değişmeye başladığı ve İdil merkez belediye başkanlarının bu yıllardan itibaren Müslümanlardan seçildiği görülmektedir.

6.2. Midyat Merkezde Belediye Başkanlığı, Merkez Mahallelerinde ve Köylerinde Muhtarlık Yapan Süryaniler

Midyat merkezde yaşayan Rudi Sümer, Cumhuriyetin ilk yıllarında Midyat merkezde İsa Zette adındaki bir Süryani vatandaşımızın belediye başkanlığı yaptığını söylemektedir. Bunun yanı sıra muhtarlık hususunda, Müslüman Kürtlerin yaşadığı bölgelerde de Süryani vatandaşlarımızın muhtarlık yaptığını ifade etmektedir. Yuhanna Aktaş'sa konuyla ilgili; belediye başkanlığı ve muhtarlık görevlerinin geçmişte olduğu gibi günümüzde de Süryaniler tarafından yapıldığını söylemektedir. Midyat merkezde yaşayan Sadullah Güneş, Süryanilerden muhtarlık yapanlar olduğu gibi dernek başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve milletvekilliği de yapanlar olduğunu belirtmektedir.

Midyat merkezde yaşayan Müslümanlardan İzzettin Aslan; Süryani Anto Nuay'ın mahalle muhtarlığı ve belediye meclis üyeliği yaptığını söylemektedir. Murat Aslan adında Midyat merkezde yaşayan bir Süryani, Süryanilerin geçmişte ve günümüzde mahalle muhtarlıkları yaptığını, eskiden belediye başkanlığı yaptıklarını belirtirken, 1985'lerde İshak Şabo'nun belediye başkanlığı yaptığını dikkat çekmiştir. Süryani vatandaşlar arasında milletvekilliğine seçilenler de (Erol Dora) mevcuttur. Midyat'ın Oyuklu köyünde oturan ve Milli Eğitim Müdürlüğü de yapmış olan Keyfhüsrân Demir adlı Müslüman vatandaş; "1984 yılına kadar Süryaniler bu köyde muhtarlık yapmışlardır, ama onların nüfusu il dışına ve yurtdışına göç etmelerinden dolayı azaldığından, artık bu köyde muhtarlığı daha çok Müslümanlar yapmaktadır." İfadelerini kullanmıştır. Ayhan Gürkan adında bir Süryani vatandaşımız; "*Midyat'ın ilk üç belediye başkanı Süryaniydi. Süryaniler muhtarlık ve dernek başkanlığı görevinde de bulundular, ben de Midyat'ta Süryani Kültür Derneği 2. başkanımym.*" demiştir. Ayhan Gürkan bununla birlikte; Süryanilerle Müslümanların aynı köyde yaşarken, köy muhtarlığının dönem dönem el değiştirerek, bir dönem Süryanilerden bir dönem Müslümanlardan olmak üzere muhtarlık görevinin dönüşümlü olarak yapıldığını vurgulamıştır. İlgili örnek; Süryanilerle Müslümanların merkezde ve köylerdeki kardeşçe yaşamlarında, demokrasiye sağladıkları katkının da bir göstergesidir. Her iki toplumdaki dinî hoşgörü, düşünceye ve inanca saygı, bu topraklar üzerindeki kardeşçe yaşamın uzun süredir devam etmesini sağlamaktadır.

7. SONUÇ

Araştırma sonucunda elde edilen veriler bağlamında, ilgili bölgelerdeki ortak yaşamın devamı sürecinde çeşitli sorunların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Sorunlardan bir bölümü, bölgede yaşanan terör olaylarından kaynaklanmıştır. İşsizliğin artışı ve göçün artışı buna dair önemli bulgulardır. 1985-1999 yılları arasında özellikle Süryanilerin bulunduğu bölgelerden yoğun bir şekilde önce İstanbul'a ve daha sonra ise diğer Anadolu kentlerine bir iç göç yaşanmıştır. Daha sonra da bu şehirlerde yaşayan Süryanilerin bir kısmı başta Almanya, İsveç, İsviçre, Belçika, Hollanda, Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. İşsizlik ve terör olayları yüzünden bölgedeki Müslümanlardan da gerek yurtiçi gerekse yurtdışına gidenlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan saha araştırması sonucunda; İdil merkez ve köylerinde, Midyat merkez ve köylerinde Süryanilerin, Yezidilerin ve Müslümanların ortak yaşamlarındaki sosyal, kültürel, dinî ve ticarî konularda sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları, eğer sıkıntı yaşandıysa daha çok hangi konularda sıkıntıların yaşandığına dair ulaşılan sonuçlar şu maddeler hâlinde sıralanmıştır:

Süryanilerle Müslümanların İdil merkez ve köylerinde, Midyat merkez ve köylerinde huzur ve güven içerisinde birlikte yaşadıkları görülmüştür. Yezidiler sayı olarak çok az olduklarından, diğer toplumlarla ortak yaşamları daha sınırlı bölgelerde olmuştur. Süryanilerle Müslümanların dinî konularda sıkıntı yaşamadıkları, birlikte yaşanan köylerde ibadet konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanmadığı ve Süryanilerin kiliselerinde ayinlerini rahatça yaptıkları görülmüştür. Bu durum; Midyat'a bağlı bir Süryani köyünde ayine katılımı bizzat gözlemlenmiştir.

Süryanilerle Müslümanlar birbirlerinin bayram kutlamalarına katılmaktadırlar. Aynı köyde veya aynı mahallede olanlar, uzak yerde olanlar, komşuluk, iş arkadaşlığı, meslektaşlık vb. durumları hasebiyle birbirlerinin bayramlarını kutlamaktadırlar.

Süryanilerle Müslümanlar birbirlerinin cenaze törenlerine katılmakta ve birbirlerine başsağlığı dileklerini iletmektedirler. Bu da onların iyi komşuluk ilişkileri içerisinde olduklarını göstermektedir.

Süryanilerle Müslümanlar ortak iş yapmaktadırlar. İdil merkezde ve Midyat merkezde bu durum gözlemlenmiştir. Ortak çalışma, iki toplumun birbirleriyle iyi geçindiğine dair göstergeler arasındadır.

Müslümanlarla Süryanilerin her konuda anlaşmaları, aralarında sorun yaşamadıkları söz konusu değildir. İlgili toplumlar arasında kız kaçırma olayları ve arazi sahipliği-anlaşmazlığı vb. durumlar neticesinde sorunlar yaşanmıştır. Bu konu, çalışmanın çeşitli alt başlıklarındaki örneklerle değerlendirilmiştir. Ayrıca, arazi sahipliği-anlaşmazlığı konusunda devam eden davalar vurgulanmıştır.

Süryanilerin ve Müslümanların kendilerine has kültür varlıklarının, yemek ve diğer geleneksel örneklerle birlikte ortak kültürün oluşumuna ve sürekliliğine sağladığı katkılar gözlemlenmiştir. Her iki toplumun ayrı yemeklere sahip olmakla birlikte, ortak yemek kültürlerinin de var olduğu anlaşılmıştır. Ortak kültür, iki toplumun önemli gerçeklerindedir.

Süryanilerin meslek dallarını devam ettirme, çeşitlendirme açısından Müslümanlardan daha mahir oldukları anlaşılmıştır. Özellikle Midyat merkezdeki Tel-kari işçiliğinde Süryaniler ön plandadırlar. Geçmişte sürdürülüp bugün sürdürülmeyen meslek dallarında (gümüş işçiliği, sepetçilik, kalaycılık vs.) yine Süryaniler ön plandadırlar.

İdil merkez ve köyleriyle Midyat merkez ve köylerinde yaptığımız saha araştırması sonucundaki önemli çıkarımlarsa şu şekilde sıralanmaktadır:

Gayr-i Müslimlerle Müslümanların bazı olaylar ve durumlar (kız kaçırma, arazi sahipliği ve anlaşmazlığı vs.) dışında uzun yıllar süresince büyük bir sorun olmadan bir arada yaşamaları sevindirici bir durumdur.

Gayr-i Müslimlerle Müslümanlar arasında çok kuvvetli sosyal ilişkiler mevcuttur. Özellikle dinî bayramlarda, düğünlerde ve cenaze törenlerinde karşılıklı katılım ve iyi dileklerde bulunma devam etmektedir.

Gayr-i Müslimlerle Müslümanlar her iki ilçede çoğu kez ticarî ortaklıkta bulunmaktadırlar. Ortaklıkların devamında ya da sonlanmasında herhangi bir sorun yaşanmamaktadır.

8. KAYNAKÇA

- Akbaş, M. (2011), Midyat ve Çevresinin İslam'ın Hakimiyetine Girişi, *Uluslararası Midyat Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, ss. 91-99.
- Belazuri. A. Y. (2013.), *Ülkelerin Fetihleri*, (çev. Mustafa Fayda), İstanbul: Siyer.
- Beysanoğlu, Ş. (1994), *Kültürümüzde Diyarbakır*, Ankara: San Matbaası.
- Bru. H. Laflı. E. (2012), Eskiçağ'da Midyat Ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası, *Uluslararası Midyat Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, ss. 25- 42.
- Bülbül, C. (2011), Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Midyat ve Çevresi, *Uluslararası Midyat Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, ss. 11- 19.
- Demir, Z. (2015), *Süryani Ortodoks Kilisesi Gelenekleri ve Yedi Gizi*, İstanbul: Anadolu Ofset.
- Demir. M. (2012) Asur Kaynakları Işığında Tur Abdin (Kasieri) *Uluslararası Midyat Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, ss. 43- 66.
- Eroğlu. A.H. (2015). Hristiyanlık Tarihi, *Dinler Tarihi* (ed. Baki Adam) Ankara: Grafiker.
- Ertaş, K. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Diyarbakır Ermenileri*. İstanbul.

- Ertuş, K. (2019). Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Şırnak Bölgesindeki Keldaniler ve Müslümanlarla Münasebetleri, *Asos Journal: The Journal of Academic Social Science*, (c. 7, sy. 89), ss. 150-184.
- Güneş, H. (2011), *İslamlaşma Sürecinde Midyat*, Uluslararası Midyat Sempozyumu, *Uluslararası Midyat Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, ss.67- 91.
- İris, M. (2011), *Süryani Mutfak Kültürü ve Yemekleri*, İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları.
- Küçük. A. Tümer. G. Küçük. M. A.(2017), *Dinler Tarihi*, İstanbul: Berikan.
- Fençber, F., (2016). Hakk Muhammed Ali Aşkı Adıyaman Alevileri, Ankara, Gece Kitaplığı.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis, and interpretation*. Sage.
- Yemenlioğlu, M.M., (2016), *Dinler Tarihi*, İstanbul: Gelenek.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yusif, E.İ (2007), *Mezopotamya'nın Bilim Öncüleri Süryani Tercüman ve Filozofları* (çev. Mustafa Arslan), İstanbul: Doz Yayıncılık.